

Prográmmakategoriija 13.60 Sámi ulbmilat

Golut prográmmakategoriijas 13.60 juhkkovuvvon kapihttaliidda

					(1 000 ruvnnuid mielde)
Kap.	Namahus	Rehketdoallu 2022	Saldere- juvvon bušeahtta 2023	Evttohus 2024	Prosean- tasaš rievdadus
560	Sámi ulbmilat	574 040	605 894	662 790	9,4
563	Riikkaidgaskasaš boazodoalloguovddáš	12 578	9 285	9 754	5,1
	Submi kategoriija 13.60	586 618	615 179	672 544	9,3

Boadut prográmmakategoriijas 13.60 juhkkovuvvon kapihttaliidda

					(1 000 ruvnnuid mielde)
Kap.	Namahus	Rehketdoallu 2022	Salderejuvvon bušeahtta 2023	Salderejuvvon bušeahtta 2024	Prosean- tasaš rievdadus
3563	Riikkaidgaskasaš boazodoalloguovddáš	6 023	3 009	3 141	4,4
	Submi kategoriija 13.60	6 023	3 009	3 141	4,4

Álgu

Sámit leat dohkkehuvvon Norgga álgoálbmogin. Vuodđolága § 108 mielde lea ráđđehusa ulbmil lámhit diliid nu ahte sámit besset sealluhit ja ovddidit gielaset, kultuvrraset ja servodateallimeaset. Norggas leat maid riikkaidgaskasaš geatnegasvuodát mat doibmet sámepolitihka láidestussan, earret eará ILO-konvenšuvdna nr. 169 álgoálbmogiid ja čeardaálbmogiid birra iehčanas stáhtain ja artihkal 27 ON-konvenšuvnnas siviila ja politihkalaš vuoigatvuodaid birra.

Sámediggi lea sámiid álbmotválljen orgána ja ráđđehusa deháleamos eaktudeaddji ja gulahallanguoibmi sámepolitihkalaš áššiin. Ráđđehusa viidasat barggu vuodđun leat dat ásašuslaš ja rievttálaš ráját mat jo leat mearriduvvon sámepolitihka várás.

Gielda- ja guovlodepartemeanttas lea ovddasvástádus oktii heivehit stáhta politihka mii guoská sámiide Norggas, ja dat galgá geahččalit oaččohit áigái ollisvuoda ja oktavuoda surggiid ja hálldahusdásiid rasttideaddji politihkkii. Juohke fágadepartemeanttas lea ovddasvástádus čuovvulit stáhta sámepolitihka iežas suorggis.

Stáhtas lea ovddasvástádus sihkkarastit ahte sámit vuhtii váldojuvvojit ja ahte álbmotrievttálaš geatnegasvuodát doahttaluvvojit. Seammás vuordá stáhta ahte gielddat ja fylkkagielddat ieža ge, ja báikkálaš demokratiija oassin, maidái čuovvulit iežaset

geatnegasvuodaid sámi ássiid ektui. Ovdamearkka dihtii lea gielddain ovddasvástádus sámegeiela oahpahusas.

Ulbmilat prográmmakategoriijas

1. Sámit besset seailuhit ja ovddidit gielaset, kultuvrraset ja servodateallimeaset
2. Sámit servet almmolaš mearridanproseassaide
3. Sámit ožžot buriid ja dásseárvosaš bálvalusaid

Ulbmil 1 Sámit besset seailuhit ja ovddidit gielaset, kultuvrraset ja servodateallimeaset

Sámegeielaid ja sámi ásašusaid nanosmahttin lea dehálaš go lea áigumuš sámi kultuvrra ja servodateallima sihkkarastit ja ovddidit. Sámediggi lea dán barggu guovddáš doaimmaheadji. Sámediggi oažžu iežas váldojuolludusa kap. 560 poasttas 50, mii gokčá juolludusaid sámi gielaid, kultuvrra ja servodateallima nannemii ja ovddideapmái. Lasi máhtuin ja dieđuiguin lea vejolaš álkibut sihkkarastit ja ovddidit giela, kultuvrra ja servodateallima. Eanet máhttu ja diehtu sámiid ja sámi diliid birra sáhttet maiddá eastadit vaššás dovddahemiid, vealaheami, stirdon guottuid ja heajos guottuid. Sámit sáhttet vásihit vuortnuheami ja vaššás dovddahemiid dannego sii leat sápmelaččat mat jienádit almmolaččat. Eanet máhttu dagahivččii maid sámiide álkibun jienádit ja searvat almmolaš latnjii almmá vuortnuheami gilláma haga. Danne doarju Gielda- ja guovlodepartemeanta eanet doaibmabijuid mat váikkuhit eanet máhttui ja dieđuide sámi dilálašvuodaid birra, earret eará Sámi ofelaččaid ortnega bokte kap. 560 poasttas 55. Sámelága giellanjuolggadusaid rievdadusat bohtet fápmui ođđajagimánu 1. b. 2024. Dan beaivvi rájes juogaduvvo sámegeielaid hálddašanguovlu golbman iešguđet gieldakategoriijan, main giellageavaheddjiid vuoigatvuodát leat iešguđetláganat. Ođđa kategoriijat leat buorebut heivehuvvon hálddašanguovllu iešguđet dárbbuide. Hálddašanguovllu dálá gielddat biddjojuvvojit ovtta dan guovtti kategoriiji mas leat vuoigatvuodaid alimus dássi. Goalmmát kategoriija vuolida gáibádusaid gielddaide ohcat beassama hálddašanguovlui.

Ulbmil 2 Sámit servet almmolaš mearridanproseassaide

Guovdilis politihkalaš ulbmil lea dat ahte sámiin galgá leat duohta dadjamaš mearrádusain mat gusket sidjiide. Go lea sáhka doaibmabijuin mat gullet kap. 560 postii 50, áššiin sámegeielaid gáhttemii ja ealáskahttimii ja sámi árbedieđuid čohkkemis ja sihkkarastimis, de lea lundolaš ahte Sámediggi dahká mearrádusaid. Eará áššiin árvoštallet stáhtalaš eiseválddit beroštusaid ja dahket loahpalaš mearrádusaid. Dalle lea dehálaš ahte sámit ja sámiid beroštusat duođas besset leat mielde cealkimin iežaset oavila ovdalgo áššiin dahkkojuvvo mearrádus.

Sámelága lánkaásahusat konsultašuvnnaid birra sámi beroštusaiguin leat doaibman suoidnemánu rájes jagi 2021. Lánkaásahusat galget lánčit dilálašvuodaid beaktilat ja buoret konsultašuvnnaide gaskal almmolaš eiseválddiid ja Sámedikki dahje eará guoskevaš sámi beroštusaid. Lánka fakkasta konsultašuvdnageatnegasvuoda buot

hálddašandásiide, maiddá gielddaide ja fylkkagielddaide. Konsultašuvdnageatnegasvuođa láhkamearrideapmi ii rievdat gielddalaš iešstivrejumi.

Ulbmil 3 Sámit ožžot buriid ja dásseárvosaš bálvalusaid

Ulbmil lea ahte sámit ožžot buriid ja dásseárvosaš bálvalusaid sihke stáhtas, fylkkagielddain ja gielddain. Dat mearkkaša ahte almmolaš bálvalusat galget leat heivehuvvo bálvalusaid ulbmiljoavkku dárbbuide, earret eará nu ahte sámi geavaheaddjit dahje buohccit besset deaivvadit áššemeannudeddjiiguin ja bargiiguin geain lea heivvolaš giella- ja kulturgelbbolašvuolta. Dat guoská ovdamearkka dihtii go lea oktavuolta mánáidsuodjalusain, psyhkalaš dearvvašvuodasuodjalusain, bearašsuodjaluskantuvrrain, politiijain dahje buohccesiiddaiguin.

Ráđđehusas leat mánja vuogi maiguin lokte almmolaš bálvalusapparáhta bargiid gelbbolašvuođa sámi gielas ja kultuvrras. Sámelága ođđa njuolggadusain, mat bohtet fápmui ođđajagimánu 1. b. 2024, lea dál čielggas ahte lea vejolaš bidjat sámegeilmáhttogáibádusaid virgealmmuhusain, go dakkár gelbbolašvuolta dárbbášuvvo. Vuogiatvuolta bálkáhuvvon oahppovirgelohpái buot almmolašvuođa orgánaid bargiide geat dárbbášit sámegeielalaš gelbbolašvuođa, lea maid viiddiduvvon. Dieđáhusa St. 13 (2022–2023) *Sámi giella, kultuvra ja servodateallin – Gelbbolašvuolta ja rekrutteren mánáidgárddis, vuodđooahpahas ja alit oahpus*, mihtu lea ahte eanebut galget válljet sámi mánáidgárdefálaldaga ja sámegeiela olles vuodđooahpahas, ja ahte eanebut háliidit váldit sámi fidnoahpu dahje eará sámi alit oahpu.

Guoddevašvuodamihtut

Bargguset bokte leat Sámediggi ja Riikkaidgaskasaš boazodoalloguovddáš mielde ollašuhhtimin guoddevašvuodamihtu 11.4 ahte nannet áŋgiruššama suodjalemiin ja sihkkarastimiin máilmmi kultur- ja luonduárbbi.

Sámeláhka čatná konsultašuvdnageatnegasvuođa Sámedikkiin ja sámi beroštusaiguin buot hálddašandásiide, maiddá gielddaide ja fylkkagielddaide. Láhka láhčá dilálašvuodaid buriid demokrátalaš prinsihpaide ja galgá sihkkarastit ahte sámi beroštusat leat árrat mielde proseassain, vai sis lea vejolašvuolta váikkuhit mearrádusaide. Dat guorrasa guoddevašvuodamihttui 16.7 ahte sihkkarastit fuolalaš, fáttmasteaddji, miel mearrideaddji ja ovddasteaddji mearridanproseassaid buot dásiin.

Kap. 560 Sámi ulbmilat

(1 000 ruvnnuid
mielde)

Poas- ta	Namahus	Salderejuvvon		
		Rehketdoallu 2022	bušeahtta 2023	Evttohus 2024
50	Sámi giella, kultuvra ja servodateallin	560 644	592 114	641 721
51	Divvun	7 780	8 003	12 919
55	Sámi allaskuvla	5 616	5 777	8 150
	Submi kap. 560	574 040	605 894	662 790

Poasta 50 Sámi giella, kultuvra ja servodateallin

Sámediggi lea álbmotválljen, politihkalaš orgána. Go lea sáhka áššiin mat gusket sámiide, de lea danne lunddolaš ahte Sámediggi dahká mearrádusaid. Ráđđehusas ii leat ovddasvástádus Sámedikki politihkalaš doaimmas dahje dain mearrádusain maid Sámediggi dahká politihkalaš orgánan.

Raporta

Ráđđehus bidjá jahkásaččat ovdan boahpteáiggedidolaš dieđáhusa sámi giella, kultuvrra ja servodateallima birra. Dieđáhus St. 13 (2022–2023) *Sámi giella, kultuvra ja servodateallin – Gelbbolašvuohka ja rekrutteren mánáidgárddis, vuodđooahpahas ja alit oahpus* geigejuvvui Stuorradiggái njukčamánu 24. b. 2023. Sámedikki jahkedieđáhus lea sierra mielddus dieđáhussii. Jahkedieđáhusas boahká ovdan mo Sámediggi geavaha stáhtabušeahtas juolluduvvon ruđaid.

Vuoruheamit ja bušeahttaevttohusat jagi 2024 várás

Sámediggi hálddaša juolludusa ollásit. Sámediggi dahká iešheanalís vuoruhemiid álbmotválljen, politihkalaš orgánan. Sámedikki mearrádusaid sáhtta lohkat čujuhusas sametinget.no.

Juolludus evttohuvo lasihuvvot 3,6 miljon ruvnnuin Sámedikki giellabargui dieđáhusa St. 13 (2022–2023) *Sámi giella, kultuvra ja servodateallin*, čuoovvuleami oktavuodas.

Prošeakta hukset oktasaš vistti Guovdageidnui galgá leat válmmas sisafárremii jagi 2024 mielde. Ođđavisti huksejuvvo stáhta viessoláigoortnega oassin, ja dasa gullet Beaivváš Sámi Našunálateáhtera ođđa lanjat. Evttohuvo lasihit juolludusa 8,3 miljon ruvnnuin Beaivváža jagi 2024 viessoláiggu máksimii.

Evttohuvo juolludit 641,7 milj. ruvnnu.

Čujuhuvo ráđđehusa neahttasiiddu regjeringen.no prentosii *Juolludusat sámi ulbmiliidda jagi 2024 stáhtabušeahtas* mas oaidná buot juolludusaid Sámediggái ja eará sámi ulbmiliidda.

Poasta 51 Divvun

Juolludus galgá geavahuvvot Divvun-joavkku jođiheapmái, mii lea sierra giellateknologalaš ovttadat UiT Norgga árkatalaš universitehtas. Divvun ovddida sámi giellateknologiija ja doaimmaha earret eará divvunprográmmaid sámegeielain maid sáhtá geavahit iešguđet dihtorvuodđovuogádagain.

Raporta

Eanebut ja eanebut geavahit Divvuma giellareaidduid, sihke dutkamii ja geavatlaš áigumušaide. Jagi 2020 almmuhuvvui vuosttaš grammatihkkadárkkástus davvisámegillii, ja jagi 2013 sii almmuhedje julevsámegiela ja lullisámegiela veršuvnna. Sihke grammatihkkadárkkástus ja eará prográmmat ođasmahttojuvvojit dađistaga. Dat guoská maiddá mobiilaboallobevddiide ja korrektuvrareaidduide. Divvumis lea viiddes riikkaidgaskasaš ovttasbargu. Ovttas guoskevaš giellabirrasiguin leat sii hábmen stávendárkkástusa ollu minoritehtagielaide, earret eará Davviriikkaid eará sámegeielaide ja kvenagillii. Jagi 2022 lea Divvun bargan viisáseappot hupmanteknologiijaproševttain mii deattuha julevsámi hupmansyntesa. Dan oktavuodas lea Divvun maiddá geahččaladdan suopmandovdámiin, movttiidahtti bohtosiin. Divvumis lea leamaš oktavuoha geavaheddjiiguin jagi 2022, sihke sosiála mediaid ja ásahusgalledemiid bokte.

Vuoruheamit ja bušeahttaevttohusat jagi 2024 várás

Divvun galgá joatkit giellareaidduid ođasmahttimiin, bajásdoallamiin ja buoridemiin, ja dahkat reaidduid sajáiduhttima álkibun. Viidáseappot galgá Divvun válmastit teavsttas-hupmamii-proševtta julevsámegiela várás ja almmuhit ođasmahttojuvvon neahttasátnegirjiid. Divvun áigu ovddidit lullisámi hupmansyntesa. Divvun áigu maid joatkit diehtujuohkima reaidduid birra guoskevaš geavaheddjiide, ja buoridit daid olahattivuoda sosiála mediain. Ovttasbargu guoskevaš birrasiguin, riikkasis ja riikkaidgaskasaččat galgá jotkojuvvo.

Divvuma bálvalusaid lassánan geavaheami geažil, ja eanet teknihkalaš bajásdoallama geažil, lea dárbu nannet ovttadaga doaimma. Dárbu lea maid nannet Divvuma ovddidandoaimma vai Divvun ain sáhtá ovddidit ođđa giellareaidduid ja viidáseappot ovddidit dálá giellareaidduid. Evttohuvvo lasihit juolludusa 4,4 milj. ruvnnuin.

Evttohuvvo juolludit 12,9 milj. ruvnnu.

Poasta 55 Sámi allaskuvla

Juolludus galgá geavahuvvot Sámi statistihka fágalaš guorahallanjoavkku ja Sámi ofelaš-ortnega jođiheapmái.

Raporta

Ofelaš-ortnet vásiha stuorra beroštumi ja sis leat jagi 2022 leamaš vuordinlistu skuvllaid várás mat háliidit galledeami. Sámi allaskuvla lea bargan viidáseappot lasihemiin

fágasisdoalu neahttasiidui samiskeveivisere.no ja čalmmustahttimiin ja almmuhemiin sosiála mediain.

Guorahallanjoavku almmuha juohke jagi prentosa *Sámi logut muitalit – Čielggaduvvon sámi statistihkka*. Jagi 2023 dat almmuhuvvo 15. geardde.

Guorahallanjoavkku lahttun leat dál Sámi allaskuvla, UiT Norgga árktalaš universitehta, Davvi universitehta, Statistihkalaš guovddášdoaimmahat ja OsloMet – stuorragávpotuniversitehta. Sámi allaskuvllas lea čállingotteovddasvástádus jovkui.

Vuoruheamit ja bušeahttaevttohusat jagi 2024 várás

Sámi ofelaččat galget joatkit iežaset barggu eanet dieđuid gilvimiin sámiid ja sámi diliid birra nuoraid gaskkas Norggas, ja vel joatkit neahttasiiddu samiskeveivisere.no viiddideami diehtujuohkinarenan. Ofelaččaid diehtujuohkima mihttun lea eastadit vuortnuheami, vaššás dovddahemiid ja ovdagáttuid sámi álbmoga vuostá.

Lassánan skuvlagalledemiid jearaheami geažil evttohuuvvo lasihit juolludeami 2 milj. ruvnnuin, vai ortnega sáhtta viiddidit guvttiin ofelaččain.

Guorahallanjoavku galgá ovdal geassemánu 30. b. juohke jagi geiget raportta Gielda- ja guovlodepartementii ja Sámediggái. Raporta galgá válldahit sámi servodaga dili ja guorahallat válljejuvvon, guovddáš ovdánanmearkkaid sámi servodagas Norggas.

Evttohuuvvo juolludit 8,2 milj. ruvnnu.

Kap. 563 Riikkaidgaskasaš boazodoalloguovddáš

(1 000 ruvnnuid
mielde)

Poas- ta	Namahus	Salderejuvvon		
		Rehketdoallu 2022	bušeahtta 2023	Evttohus 2024
01	Doaibmagolut	6 555	6 276	6 613
21	Erenoamáš doaibmagolut, <i>sirdin vejolaš</i>	6 023	3 009	3 141
	Submi kap. 563	12 578	9 285	9 754

Poasta 01 Doaibmagolut

Riikkaidgaskasaš boazodoalloguovddáš Guovdageainnus lea fágalaččat iešmearrideaddji ášahus mii mearrida iežas ulbmiliid ja bohtosiid gáibádusaid daid rájáid siskkobealde maid departemeanta mearrida.

Guovddáš bargá guoddevaš boazodoalu ovddidemiin davviguovlluin, boazodoalloálbmogiid gaskasaš ovttasbarggu nannemiin, dieđuid gilvimiin máilmmi boazodoalu birra, árbedieđu ja diehtooovddideami seailluhemiin, ja dasto vel Boazodoalloálbmogiid máilmmilihtu ja dan riikkaidgaskasaš doaimmaid doarjumiin.

Raporta

Riikkaidgaskasaš boazodoalloguovddáš viiddidii jagi 2023 iežas álgoálbmotovttasbarggu ásahusaiguin, organisašuvnnaiguin ja boazodollui gullelaš álbmogiiguin Mongolias, Ruonáeatnamis, Kiinnás, Davvi-Amerihkás ja Davviriikkain. Álbmogis-álbmogii-ovttasbargguinis davviguovlluin lea guovddáš ovttas Boazodoalloálbmogiid máilmmilihtuin álggahan prošeavttaid main báikkálaš máhttohuksen adnojuvvo dehálažžan ja mii galgá erenoamážit deattuhit dálkkádatheiveheami.

Guovddáš dieđiha ahte leat stuorra nuppástusat álgoálbmotservodagain Árttisis dálkkádatnuppástusaid, oppamáilmmálašvuoda ovddideami ja industriijalaš huksemiid geažil. Guovddáš lea viidáseappot ovddidan iežas riikkaidgaskasaš ásahusovttasbarggu Davvi-Amerihká ja EU universitehtaiguin ja dutkanásahusaiguin, earret eará Belfer Center:in mii lea Harvard-universitehtas.

Searvevuodas ja ovttasbarggus dáid birrasiiguin lea guovddáš álggahan ovddasmanni oahpahasprográmma davviguovlluid álgoálbmogiid nuoraid várás mas ledje dát fáttát: jođiheapmi, mielalaš ceavzingierdilvuolta ja dálkkádatheiveheapmi. Guovddáš lea Global Environment Facility (GEF) bokte ožžon ruhtadeami iežaset máilmmiviidosas ceavzingierdilvuodaprošektii boazodoalu várás, mas kurssat ovdáneaddji riikkaid álgoálbmotnuoraide leat guovddážis.

Guovddáš lea čadahan Boaššu – NOMAD Indigenous FoodLab ovdaprošeaktamuttu, maid Gielda- ja guovlodepartemeanta lea dorjon kap. 500 poastta 21 bokte. Guovddáš lea bargan viidáseappot konseptta ovddidemiin ja čadahan máŋga FoodLab-doalu riika- ja riikkaidgaskasaš dásis. Boaššu rahppui almmolaččat borgemánu 16. b. 2022.

Guovddáš lea bargamin «Peatlands/ Reindeer Herders and Resilience» nammasaš DjO-prošeavtta váldoprošeaktamuttuin, ovttas ON birasprográmmain (UNEP), Mongolia ráđdehusain, University of the Arctic (UArctic) nammasaš universitehtain ja searvevuoda guimmiiguin, man stáhtus lea UNEP vuollásaš hálddašanovttadat. Guovddáš ovttasbargá maidái álgoálbmogiid biebmovuogádagain ovttas ON biebm- ja eanadoalloorganisašuvnnain (FAO).

Guovddáš lea árjjalaččat searvan Árttalaš ráđi oassálasti birasdárkonvugiid ovddideapmái ja lea earret eará ovttas doaimman doaimmaheddjiiguin Alaskas. Guovddáš lea lágidan iežas doaimmaid máŋga stuorra dutkanprošektii, ja earret eará almmuhan máŋga dieđalaš artihkkala mat gullet dálkkádatheiveheapmái ja álgoálbmogiid biebmovuogádagaide. Soađi geažil Ukrainas ja sankšuvnnaid geažil Ruošša vuostá lea guovddáš bissehan buot ásahuslaš ovttasbarggu Ruoššain.

Vuoruheamit ja bušeahttaevttohusat jagi 2024 várás

Guovddáža stivra mearrida ieš iežas vuoruhemiid. Guovddážis lea áigumuš bargat odđa máhttostrategiijaiguin álgoálbmotovttasbarggu várás davviguovlluin ja joatkit barggu guoddevašvuodamihtuiguin ja álgoálbmotnuoraid movttiidahttimiin, erenoamáš deattuin dálkkádatheiveheapmái ja ceavzingierdilvuhtii. Guovddážis lea maid áigumuš joatkit barggu álgoálbmogiid biebmovuogádagain, árbedieđuin ja árvoháhkamiin.

Evttohuuvvo juolludit 6,6 milj. ruvnnu.

Poasta 21 Erenoamáš doaibmagolut, sirdin vejolaš

Poasta gokčá goluid mat čatnasit olggobealde ruhtaduvvon proševttaide ja das leat seamma sturrosaš boađut kapihttala 3563 poasttas 02.

Raporterema várás, geahča máinnašumi kapihttala 563 poasttas 01.

Vuoruheamit ja bušeahttaevttohusat jagi 2024 várás

Guovddáža stivra mearrida ieš iežas vuoruhemiid, gč. máinnašeami poasttas 01. Poasta 21 geavahuvvo olggobealde ruhtaduvvon doaimmaide.

Evttohuuvvo juolludit 3,1 milj. ruvnnu.

Evttohuuvvo ahte poastta juolludusa sáhtá rasttildit vástideaddji lassiboaduin kap. 3563 poasttas 02, gč. evttohusa romerlohkomearrádussan.

Kap. 3563 Riikkaidgaskasaš boazodoalloguovddáš

(1 000 ruvnnuid
mielde)

Poas- ta	Namahus	Rehketdoallu 2022	Salderejuvvon	
			bušeahtta 2023	Evttohus 2024
02	Máŋggalágan boađut	6 023	3 009	3 141
	Submi kap. 3563	6 023	3 009	3 141

Poasta 02 Máŋggalágan boađut

Postii čállojuvvojit daid proševttaid boađut maida leat olggobealde ruhtadeamit Riikkaidgaskasaš boazodoalloguovddáža namas. Dasa gulli golut čállojuvvojit kap. 563 postii 21.

Evttohuuvvo juolludit 3,1 milj. ruvnnu.